



Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
116. szám, 2024. december



Tartalom:

Rovarászra emlékezünk — MRT hírek — Sajtó- és blogfigyelő
Rövid hírek — Könyvrecenzió, új szakkönyvek

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben:
Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)
Cím: 2040 Budaörs, Kossuth L. u. 49.
Telefon: 20/4145453
Drótposta: attilahaltrich@gmail.com

Szerkesztőbizottság: Katona Gergely (KG),
Koczor Sándor (KS), Puskás Gellért (PG),
Rédei Dávid (RD), Szalóki Dezső (SzD), és
Szócs Gábor (SzG).

Magyar Rovartani Társaság (MRT)
1088 Budapest, Baross utca 13.
www.rovartani.hu
A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovaran általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovarani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2024)

Elnök:	Haltrich Attila
I. alelnök:	Vas Zoltán
II. alelnök:	Szabóky Csaba
Titkár:	Sulyán Péter Gábor
Előadásszervező:	Koczor Sándor
Jegyző:	Szőke Viktória

Szerkesztők
(*Folia. ent. hung.*): Vas Zoltán és
Szőke Viktória

Pénztáros: Szalóki Dezső

Számvizsgáló Bizottság
Elnök: Both Vera
Tagok: Balázs Klára és
Szénási Ágnes

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap
harmadik péntekén az **MTM Semsey Andor**
termében (1083 Budapest, Ludovika tér 2-
6.), délután 4 órakor.

Címlapon:

Sávós szitakötő (hím és nőstény)
Calopteryx splendens (Harris, 1780)
Odonata, Calopterygidae

A 2025-ös év Év Rovara

Szerző: Górádi Ádám és Balogh Diána
Forrás: www.izeltlabuak.hu/talalat/171373
és [182711](https://doi.org/10.18271/1), Licenc: CC BY 4.0

Emlékszem, amikor először találkoztam rovarművelővel 1973 őszén. Ekkor hirdette meg az iskolánk fiatal román műhelytanára, Moldoveanu Mihai a lepkészkört, amire öten jelentkezünk. Addig, ha feltűntem egy rovar, közönséges gombostűt használtam, nem is tudtam, hogy létezik külön erre a célra gyártott eszköz.

Nem tudom, hogy hol szerezhettem be azt az egy 100-as csomagot, amit nekünk akkor mutogatott, hiszen sehol senki sem árulta, Románia pedig szinte hermetikusan le volt zárva. Csak arra emlékszem, hogy a tűk fejét egy vékony, feltekert rézdrót alkotta.

Mondanom sem kell, hogy a csomag tartalma igen hamar elfogyott, úgyhogy gondoskodni kellett annak pótlásáról. Elhatároztuk, hogy az iskolánk műhelyében mi magunk fogunk rovartüket gyártani.

Sikerült megfelelő vastagságú (a 2-es vagy 3-as méretnek megfelelő) acélozott drótot szerezni, ezt kiegyenesítettük, majd 38 mm-es darabokra vágtuk. Előtte, tehát még a felaprítás előtt, valami kémiai vagy fizikai eljárás segítségével bevontuk; már nem emlékszem hogyan, csak hogy valami lötytybe raktuk, amitől egy sötét színű, rozsdaellenes vékony réteget kapott a fém.

Következett a rovartükek kihegyezése, ami egyenként, egy finom csiszoló segítségével történt. Ebben a fél iskola részt vett, ugyanis abban az időben minden héten egy napot műhelyfoglalkozáson kellett részt venniük a diákoknak.

Ezután következett a tűk „fejének” az elkészítése. Ez volt az utolsó művelet, ami úgy történt, hogy egyszerre több százat szűrtünk belőlük egy puha deszkadarabba, majd fejfel lefele belelógattuk csónaklakkba (volt csónakgyár a településen, onnan lehetett szerezni), amitől a végükön egy csepp képződött, ami a későbbiekben megkeményedett.

De ugyancsak mi készítettük a rovardobozokat, feszítőket, csipeszeket stb. Naftalint a múzeumbogár-lárvák ellen még lehetett kapni szabadon az üzletben (még nem tudtuk, hogy rákkeltő), kloroformot a gyógyszerházból szereztünk protekcióval, azt azért szabadon nem árulták.

Végül a lepkészkör kérészetűnek bizonyult, már a második foglalkozásra csak mi maradtunk a barátommal. De ez nem okozott semmi fennakadást, ugyanúgy gyűjtöttünk, preparáltunk egymás lakásán a későbbiek során is, legfeljebb ebből kihagytuk az iskolát.

Barátság alakult ki hármunk között, ami még most is, annyi év után is tart, pedig már egyikünk sem gyűjt lepkéket, legfeljebb a levendulaolajat csepegtetjük a dobozokban található kis tégelyekbe.

HA

Rovarászra emlékezünk

Herman Ottó ezer arca



Az idős Herman Ottó

<http://www.zoobudapest.com/uploads/collection/24/image/Herman-Otto.jpg>

Az utolsó hazai polihisztornak tekintett Herman Ottó az arachnológia, a rovartan, a madártan, a néprajz és a régészet terén is beírta magát a nemzeti tudománytörténet aranykönyvébe. Tehetsége, szerteágazó érdeklődése kolozsvári évei alatt, az Erdélyi Múzeum Egyesület preparátorként bontakozott ki, de eredményei már ekkor nagyobb ívű életpályát sejtettek.

Selejtezte, felállította, majd jelentősen gyarapította a múzeum állattani gyűjteményét, publikált, megkezdte ismeretterjesztő előadásainak sorát. Gyakorta utazott Bécsbe, ahol rendszeresen megfordult abban a pénteki asztaltársaságban (Freitagstisch, Freitagssrunde), melynek feje Georg Ritter von Frauenfeld (1807–1873), tagjai az ornitológus Viktor von Tschusi zu Schmidhoffen (1847–1924), az orthopterológus Carl Brunner von Wattenwyl (1823–1914) és a Zoologisch-Botanische Gesellschaft vezérkara voltak.

Gyűjtőútjai főleg a Mezőségbe és Székelyföldre vezettek. A gyűjtött anyagot hazai és külföldi szakembereknek küldte el azonosításra: az egyenesszárnyúakat Friwaldszky János (1822–1895), a hártyszárnyúakat a bécsi Frauenfeld, a hemipterákat a zürichi Kaspar J. Dietrich (1818–1878), a kétszárnyúakat Aloys Friedrich

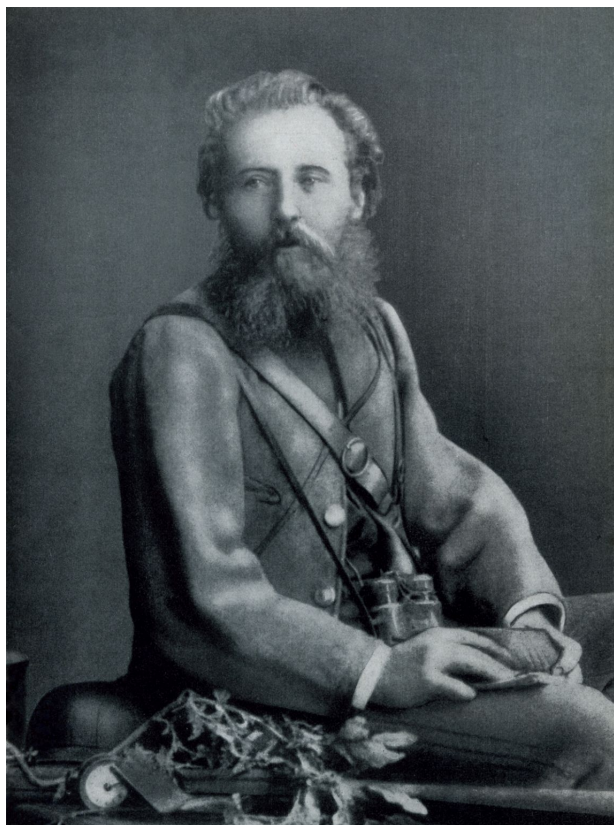
Rogenhofer (1831–1897) kapta; a kolozsvári múzeum pedig kellő arányban részesedett a visszaküldött példányokból.

Külföldön is felfigyeltek rá, írásai egyre-másra jelentek meg a bécsi Zoologisch-Botanische Gesellschaft kiadványában. 1870-ben Brunner von Wattenwyl Bécsbe csábította egy múzeumőri állást ajánlva neki. Végül Brassai szavai tartóztatták: „... *tettesen és valóban Brunner úr komornyikjának áll. (...) most egy közintézet hivatalnoka, és ezzel és ezentúl egy magányos egyén szolgálja akar lenni...*”.

Anyagi ellehetetlenülésére hivatkozva 1871 júniusában megvált a múzeumtól és újságíróként kereste tovább kenyerét, de természettudományos vizsgálódásait nem szakította félbe. Délutánonként bejárt a múzeumba, ahol második mezősi gyűjtésének feldolgozását intézte, és a pókok, illetve az avarszöcskék (*Thamnotrizon*, napjainkban *Pholidoptera* genusz) monográfiájának elkészítése kötötték le figyelmét.

Már ekkor kiterjedt levelezést folytatott Európa jeles pókászaival, így a svéd Törd Tamerlan Teodor Thorell-lel (1830–1901), a francia Eugène Simonnal (1848–1924) és persze Wattenwylllel.

Most már engedett von Wattenwyl csábításának és elhatározta, hogy Bécsbe költözik, megírja az egyenesszárnyúakat ismertető összefoglaló művét és egy expedíciót szervez Kamerunba. Telve személyes és politikai sérelmekkel, még egyszer visszatért Kolozsvárra. 1873. február 2-án barátai segítségével búcsúmatinét szervezett a Redut nagytermébe (Vigadó, később Tiszti Kaszinó, majd az



A fiatal Herman Ottó feltételezett önarcképe (Kőszeg, 1863)

<http://mandarchiv.hu/manda/webimage/9/6/1/2/wimage/fiatal.jpg>

Erdélyi Néprajzi Múzeum otthona). A matiné bevétele szolgált volna útiköltség gyanánt. „*Négernek szegődöm, ha minden jól megy. Magyaroknak nem kellettem, tán a szerencséseknek jobb szívük lesz, s befogadnak maguk közé. Vagy legfeljebb megesznek, még az is jobb lesz, mint itthon kínlódni tovább.*” – kesergett Frivaldszky Jánosnak. A magyar fővárosnál azonban nem jutott meszszebbre: a hön áhított pókmunka elkészítésének a lehetősége itthon tartotta.

A Királyi Magyar Természettudományi Társulat anyagi támogatásával rövid idő alatt elkészítette a történelmi Magyarország pókfauáját bemutató monográfiát. A háromkötetes munka újszerű megközelítési módja és nyelvezete nemcsak a kortársak körében aratott osztatlan elismerést, de napjainkban is megbecsült darabja a nemzetközi arachnológiai irodalomnak.

A monográfia zajos sikere után Herman Ottó elindulhatott azon az úton, amelyet karakterisztikus, sokszor önellentmondásos személyisége és a sajátságos kor kijelölt számára. Örök kérdés marad, hogy ez az életpálya mennyire volt törvényszerűen beteljesíthetetlen. Kifogyhatatlannak tűnő energiáiból rengeteget áldozott arra, hogy megtalálja helyét abban a társadalomban, amely felemás viszonyaival lehetővé tette megismerhetetlen pályafutását.

Vig Károly, Savaria Múzeum, Szombathely

MRT Hírek

Az MRT 907. ülésén (2024. október 10.) elhangzott előadások összefoglalói

<https://www.rovartani.hu/2024/10/10/meghivo-az-mrt-907-eloadoulesere/>

Emlékezés Tóth Sándorra (1932–2024). Június 28-án, Veszprémben, a Vámosi úti temetőben vetünk végső búcsút dr. Tóth Sándortól, a Bakonyi Természettudományi Múzeum első igazgatójától, kiváló szakembertől, aki életének 93. évében elhunyt. Tóth Sándor Kisterenyén született, általános iskoláit Maconkán, Budaörsön, majd Bódén (Ajka) végezte. Kaposváron a Táncsics Mihály gimnáziumban érettségizett, majd az Egri Állami Pedagógiai Főiskola elvégzése után a Tardi Általános Iskolában helyezkedett el (1953-1959). Már a főiskolán elköteleződött a rovarászat mellett, Kaszab Zoltán kérésére a legyek gyűjtését helyezte előtérbe, hogy segítse a TTM megsemmisült légygyűjteményének fejlesztését. 1959 és 1969 között Hejőbábn, az általános iskolában tanított. Bekapcsolódott a Tisza-kutatásba, majd 1963-ban a József Attila Tudományegyetemen biológia-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1964-ben kapcsolódott be „A Bakony természeti képe” tájkatató programba, 1966-ban egyetemi doktori fokozatot szerez. 1970-től a veszprémi Bakonyi Múzeum muzeológusa, 1972-től 1991-ig a Bakonyi Természettudományi Múzeum igazgatója, 1978 és 1980 között megyei múzeumigazgató. Szakmai és vezetői munkája során a múzeum olyan rangot ért el, hogy 1992-ben kiválva a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóságból önálló megyei intézménnyé válhatott.

Az intézmény vezetésén, a kiállítások szervezésén és a rendszeres gyűjtésen, gyűjteményfejlesztésen túlmenően aktívan szervezte “A Bakony természeti képe” programot, szerkesztette az

intézmény kiadványait, és széleskörű ismeretterjesztő tevékenységet végzett. 1992-től nyugdíjas „magánkutató” -ként foglalkozott kedvenc állataival, a szitakötőkkel, a zengőlegyekkel, a fürkészlegyekkel és a csípőszúnyogokkal. Emellett a Bakony-vidék kételtű- és hullófaunájáról írt monográfiát. A múzeummal nyugdíjazása után is szoros kapcsolatot ápolt. Szakmai tevékenységét több mint 250 szakcikk és 22 önálló monográfia jelzi. A múzeum baráti körének elnöki tisztét is betöltötte, így segítve a természettudományos eredmények közreadását.

Dr. Tóth Sándor kutató, ismeretterjesztő és szervező munkája is példaértékű volt, melyet számos díjjal és kitüntetéssel is elismertek. Fájó szívvel emlékezünk egykori igazgatónkra, emlékét ápoljuk, örökségét megőrizzük.

Kutasi Csaba, Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ MTM Bakonyi Természettudományi Múzeuma, kutasi.csaba@nhmus.hu

Tóth Sándor a múzeomalapító. Papp Jenő a veszprémi Bakony Múzeum muzeológusa 1969-ben elkészítette „A zirci Természettudományi Múzeum létesítési tervét”, melynek alapján elkezdődött a múzeum létrehozásának gyakorlati megvalósítása. Papp Jenő helyére 1970-ben Tóth Sándor entomológus (Diptera, Odonata) került, így az ő feladata volt, hogy költöztesse, szervezze és létrehozza azt a természettudományi múzeumot, melyet elődje megálmodott. Az új intézmény 1972. május 17-én, a zirci Ciszterci Apátság második emeletén nyitotta meg a kapuit. A Bakonyi Természettudományi Múzeum mind a mai napig az ország egyetlen önálló vidéki természettudományi szakmúzeuma, melynek egyik fő célkitűzése a természeti örökség bemutatása és védelme. 1975-től tíz évig voltam a zirci múzeum munkatársa. Előadásomban személyes tapasztalataim alapján szeretném vázolni Tóth Sándornak azt az áldozatos tevékenységét, melyet a múzeum kialakításában és működtetésében végzett. Tóth Sándor két évtizeden keresztül volt a múzeum igazgatója és rovarász muzeológusa. Szakmai és vezetői munkája során a múzeum olyan rangot ért el, hogy 1992-ben kiálva a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóságból önálló megyei intézménnyé válhatott.

Az intézmény vezetésén, a kiállítások szervezésén és a rendszeres gyűjtésen, gyűjteményfejlesztésen túlmenően aktívan szervezte „A Bakony természeti képe” programot, szerkesztette az intézmény kiadványait, és széleskörű ismeretterjesztő tevékenységet végzett. Munkássága, elkötelezettsége, sokoldalú szakmai tudása példaértékű mindenki számára.

Ilosvay György, Szeged, ilosvaygyuri51@gmail.com

Akit „a terep” éltetett — Szubjektív visszaemlékezés Tóth Sándorra. Tóth Sándor életművéről, tudományos munkáiról sokan sokféleképpen beszéltek már és fognak beszélni a jövőben is. Az előadás a fentieket kiegészítve terepi fotókon és történeteken keresztül mutatta be azt, hogy az eredmények mögött álló terepnapok voltak azok, amelyek Sanyi bácsit igazából éltették és jó érzésekkel töltötték el – tanári karrierjétől kezdődően, az utolsó napjaiig.

Az előadó Sándorral *A Bakonyvidék zengőlégy faunája (Diptera: Syrphidae)* című monográfia szerkesztőjeként ismerkedett meg. Intenzív közös terepi munkáik 2002-től, csípőszúnyogkutatásokhoz kapcsolódóan indultak el és a 2021-es terepszezonig tartottak. Ennek megfelelően a hallgatóság Tóth Sándor pályafutásának igen aktív utolsó két évtizedében eltöltött terepnapjairól kaphatott ízelítőt a „Tóth Sándor, a rovarász”, „Tóth Sándor, a biológiai szúnyoggyérítés egyik úttörője”, „Tóth Sándor, a herpetológus”, „Tóth Sándor, a fotós” és „Tóth Sándor, a „dendromán” botanikus” tematika szerint.

Kenyeres Zoltán, kenyeres@acridabt.hu

Tóth Sándor, a mentor. Általános iskolásként nyaranta apai nagybátyám birtokán, Szigligeten nyaraltam. A környéken a lepkézések során felfedeztem a Rókarántót, a Királyné szoknyáját, a Majális dombot és természetesen eljutottam az Alkotóház melletti arborétumba.

Arborétumi vizsgálódásaim során az egyik alkalommal a murvás ösvényen szembejött egy bricseszna drágos öregúr. Beszédbe elegyedtünk, kiderült, hogy Papp Józsefnek hívják, botanikus és az arborétum főkertésze. Amikor fülébe jutott, hogy lepkéket gyűjtök, azonnal arra ösztönzött, hogy írjam össze a fajokat és mutassam meg neki. Józsi bácsi Budapesten, a Műegyetem mellett lakott,

ahol többször felkerestem. A konzultációk során megelégedettségét fejezte ki és javasolta, hogy írjak hozzá magyarázó szöveget, s mellékeljek lepkeképeket. Amikor majd elvégeztem a feladatot, a késznek vélt anyagot ő eljuttatja Tóth Sándornak, Zircre.

Legidősebb bátyám, Szabóky Zsolt fotóművész elkészítette az általam javasolt lepkékről a képeket. Nagy műgonddal különleges virágokból, levelekből csodás és harmonikus háttereket varázsolt a lepkék mögé. Eljött az örömteli pillanat, az anyag lekerült Zircre. Hideg zuhanyként hatott Tóth Sándor szigorú levele, melyben kifogásolta a lepkék hátterét, de egyben felajánlotta, ha hozzá kerül a lepkeanyag is, ő majd elkészítteti a „szabályos” képeket.

Sándor komolyan foglalkozott az írással és az egész anyagot elküldte lektorálásra Dietzel Gyulának, aki egy nem túl hízelgő véleményt adott róla. Abban az időben már gyakran megfordultam a múzeumban, s így Vojnits András segítségét kértem: mitévő legyek? András „helyre tette” Gyuszt, s így zöld útja volt a dolgozatnak. Időközben bevonultam katonának, ahol Sándor levele utolért. Ultimátumot adott: ha szeretném, hogy a cikk még a tárgyévben megjelenjen, akkor három héten belül küldjem vissza a javításokkal, kiegészítésekkel együtt. Szerencsére kaptam szabadságot és egy kölcsönként írógépen lepötyögtem az anyagot. Hiába volt a sok kapkodás, sietség: több mint egy évvel később jelent meg életem első cikke *Adatok a Szigligeti Arborétum lepkefaunájának ismeretéhez* címmel. A leszerelést követően beléptem a Bakonykutató Munkaközösségbe. Az aktuális terepi gyűjtés útvonala rendszerint Zircen keresztül vezetett, s így számtalan alkalmam volt Sándorral beszélgetni. Láttam, hogy érdeklődésem a molyok irányába fordul, és attól kezdve azon gondolkodtam, hogy azokat hol lehetne elhelyezni. A kezdetekben alig néhány tucat moly volt a zirci múzeumban, részben Dietzel Gyula és Rézbányai László céduláival.

Sándor egy alkalommal meglepett egy szekrénnel, melyben üres rovardobozok voltak. „Ide lehet majd elhelyezni a molyokat a jövőben” – mondta. Első dolgom volt az akkor ismert összes hazai molylepke neveket betűzni úgy, hogy elegendő hely maradjon a várható gyarapodásnak. Sándor korán felismerte a fénycsapdák által szolgáltatott anyagok faunisztikai jelentőségét. Egy alkalommal kézen fogott, beültetett az autójába, és levitt Balatonfüredre, ahol a Koloska-völgyben, az utolsó lakóháznál sikerült elindítani egy fénycsapdát. A Koloska-völgyből jelentős anyagok kerültek a múzeum molygyűjteményébe. Sándor igyekezett a Bakony területén működő fénycsapdák (erdészeti, agrár, magán) maradék anyagát, a „csapdaaljat” átadni nekem.

Megelégedve látta, hogy a lepkegyűjtemény szépen gyarapodik, s úgy gondolta, ha már annyi energia fekszik benne: „Akkor tessék az eredményeket közzétenni!” A soron következő Bakonykutató Ankéton előadást kellett tartani. A Koloska-völgyi csapdával egyidőben Ronkay Laci és Peregovits Laci Uzsabányára telepített egy fénycsapdát, így nekik is egy előadás feladata jutott. Sándor elvárta, hogy az előadások szövegét írjuk meg. Komolyságára jellemző módon, lektoráltatta is azokat. Mindkét csapdaanyagból előkerült a ritkának tartott *Xestia castanea neglecta* bagolylepke is.

Sándor tisztelte az amatőrök munkáját, de érezte, hogy az amatőr szó kicsit pejoratív, ezért kitalálta és bevezette a „magánkutató” címet és megszólítást. Mint magánkutató fiatalok számtalanszor ültünk a szobájában. Egy örömteli napon ücsörögtünk és beszélgettünk. Sándor eltűnt, néhány perc múlva tárult az ajtó, kezében egy fehér tálca volt, rajta rovarű tornyok. Ahogy a kórházban az éjszakás nővér a gyógyszerekkel, úgy kérdezte meg halkan tőlünk: kinek milyen méretű rovarűre van szüksége? Úgy gondoltam kapunk fejenként száz tűt, de tévedtem, mert ezret kapott mindenki. Sándor tudta, hogy a megbízási pénzek csupán jelképesek, a rovarű pedig fogyóeszköz.

Mikor meglátta, hogy a molygyűjtemény tekintélyes méretűre hízott, elérkezettnek látta az időt számot adni róla. Megteremtette az anyagi hátterét, és megírhattam *A Bakony Természettudományi Kutatásának Eredményei* sorozatban *A Bakony molylepkéi* feldolgozó részt.

Mindig tárt karokkal várt minden bakonykutatót. Egy alkalommal Both Veronikával Fenyőfőn gyűjtöttünk, de megcsúsztuk az idővel. A vonatot elértük, de annak Veszprémből már nem volt csatlakozása Budapest felé. Leszálltunk Zircen, s – a „biztos, ami biztos” elv alapján – az állomásfőnökkel megegyeztem, hogy ha nem találunk szállást, akkor alhatunk a váróteremben, a padon. Így történt, hogy este 8 órakor becsöngettem Sándor lakásába, aki miután meghallgatta a problémát, nem szólt semmit. Levette a papucsát, cipőt húzott és átkisért a múzeumba: megkaptuk a vendégszobát.

Tóth Sándor mindig segített, irányított és követelt, úgy is mondhatjuk: apánk helyett apánk volt. Most a boldog „legyészmezőkről” büszkén tekinthet le ránk, mert a mag jó talajba hullott.

Szabóky Csaba, bothv@t-online.hu

Tóth Sándor és a nagy fák. Tóth Sándort sokminden miatt lehet irigyelni, de talán leginkább hosszú életéért, melyet szinte mindvégig a természetmegfigyelés és a természetben levés öröme kísért végig. Belegondolni is szédítő, mi mindenben volt profi Sándor bácsi: szitakötőkben, szúnyogokban, böglyökben, zengőlegyekben, fűrkészlegyekben, hogy csak néhány csoportot említsünk a sokból. Maximálisan megvalósította tudományos terveit, hiszen a kedvenceit nemcsak mesterien fotózta, hanem vaskos kiadványok szemet gyönyörködtető sorát írta meg róluk, részben a Bakony, részben Magyarország vonatkozásában. Életének fordulópontját jelentette Kaszab Zoltán levele 1957-ben, aki mintegy felszólította Tóth Sándort: ezek után ne bogarakat és lepkéket, hanem kétszárnyúakat gyűjtsön a szinte teljes egészében leégett budapesti múzeumi gyűjteményét pótlandó. Tóth Sándor karrierjének ez volt az alfája: rövid idő alatt a hazai legyészlet egyik legnagyobb alakjává vált, miközben 1972-től múzeumigazgató lett Zircen, vállalva annak minden nehézségét.

Idős korában szenvedélyesen kutatta a Bakony nagy fáit, és a Pósfai György által létrehozott „dendromán mozgalom” aktív tagjává vált, miközben több dendromán találkozáson is rész vett, amelyeken korát meghazudtolva vette fel a versenyt a nála sokkal fiatalabbakkal. Sándor főleg a Bakonyt kutatta, de a 2023-ban megjelent „Fák és cserjék nyomában” című 319 oldalas könyvében teljességre törekedett, így minden fafajnál olvasható, hogy hol van az országos rekorder. A remek fényképekkel illusztrált mű a cserjéket is bemutatja, sőt kitér a levelekre, virágra, termésre – vagyis átfogó dendrológiai kötetként is forgatható.

Tóth Sándornak „33 fája” van fenn a Dendrománia online felületén. A 33 fa összesen 13 fajt jelent, melyek 11 településről származnak. Ezekből a porvai luc és a szentkirályszabadjai mandula egyértelműen rekorderek. A lókúti hegyi juhar is az lehet, mivel az ikervári erősen károsodott. És persze gyönyörű példány az ácseszéri fekete nyár, az ugodi szürke nyár, a fenyőfői nagylevelű hárs és a sort hosszan folytathatnánk. Érdekes még elmondani, hogy Sándor rovarásként ízig-vérig terepember volt, ott érezte igazán jól magát. Így a nagy fák keresése is testhezálló sport lehetett neki.

Szél Győző, MTM Állattára, Bogárgyűjtemény, szel.gyozo@nhmus.hu

Egy nagy faunista utolsó kötete a pöszörlegyekről. Tóth Sándor „A pöszörlegyek magyarországi lelőhelyei, elterjedése és gyakorisága (Diptera: Bombyliidae)” című tanulmánykötete mintegy 60 éves intenzív kutatómunka eredményeképpen állt össze. A kötet bevezető fejezeteiben a szerző részletesen ismerteti a magyarországi pöszörlegyfauna-kutatás történetét. A hatalmas adatmennyiség összeállításához 103 gyűjtő működött közre és továbbított példányokat a szerzőnek meghatározásra. A szerző szinte az egész országot lefedő különböző kutatóprogramok aktív résztvevőjeként végezte a terepi gyűjtéseket rovarhálóval és Malaise-csapdák segítségével. Az elmúlt évtizedek alatt országszerte 25 helyen állított fel éves szinten rendszeresen működtetett Malaise-csapdát. Ez a kötet egy olyan ökofaunisztikai alapvetés, amely az elmúlt évtizedekben Magyarországról kimutatott 65 faj, 974 lelőhelyét tartalmazza. A publikált adatok a lelőhelyek felsorolása mellett a példányok mennyiségi és a nemek szerinti eloszlását is tartalmazzák. A fajok hazai elterjedését 10×10 UTM grid ponttérképen tüntette fel a kisszámú irodalmi adattal együtt. A faunatérképezési adatok alapján a szerző öt gyakorisági kategóriába sorolta a fajokat. A fajok többségének sikerült ábrázolnia a rajzási diagramját is. A fajok ismertetését a viráglátogatási szokásaik információival egészítette ki. Ez a kötet a következő kutatói generációk számára is egy alpmunka. A tanulmánykötet terjedelme 132 oldal, 136 ábrával (eredeti rajzok, elterjedési térképek, rajzási diagramok, fajfotók) illusztrált. B/5 formátumú, borítója színes puhakötésű. A *Natura Somogyiensis* 43. köteteként került publikálásra.

Ábrahám Levente, Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár, email: labraham@smmi.hu

Az MRT 908. ülésén (2024. november 8.) elhangzott előadások összefoglalói

<https://www.rovartani.hu/2024/11/02/meghivo-az-mrt-908-eloadoulesere/>

Próféta a pusztában: Jermy Tibor üzenete tíz év távlatából. Jermy Tibor rovarökológus, a hazai kísérletes rovartan megteremtője tíz éve költözött az Örökkévalóságba. Fényes karriert futott be. Volt a Magyar Rovartani Társaság elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Tudományok Osztályának elnöke és a Növényvédelmi Kutatóintézet (a mai HUN-REN ATK Növényvédelmi Intézetének – NÖVI – jogelődje) igazgatója. Nevéhez fűződik a NÖVI Júlianna-majori Kísérleti Telepének létrehozása és tudományos arculatának kialakítása. Széleskörű nemzetközi elismertségnek örvendett. Tagja volt a Ford Alapítványnak, az Amerikai Filozófiai Társaságnak, UNESCO Ember és Bioszféra Program Magyar Nemzeti Bizottságának, valamint tiszteletbeli tagja a Brit Ökológiai Társaságnak. Tudományszervezői munkássága a kísérletes rovartan kutatások hazai meghonosításában csúcsosodott ki. Ennek során az 1960-as és 1970-es évek táján csapatával, a NÖVI Állattani Osztályának vezető kutatóival a világ tudományos vérkeringéséhez kapcsolta az agroökoszisztéma-kutatásokat, a kísérletes rovartan új irányvonalait pedig úgy, mint a fitofág-rovar tápnövény kapcsolatok vizsgálatát, a rovarhormon- és feromonkutatásokat a környezetkímélő, szelektív növényvédelmi módszerek kifejlesztésének szolgálatába állította. Ő maga a rovar–tápnövény kapcsolatok terén alkotott nemzetközi szinten maradandót. Megalkotta a követő evolúció (sequential evolution) elméletét, a növényevő rovarok tápnövényválasztása terén pedig akkori felfogásunkat megfordítva rámutatott, hogy a folyamatot elsősorban a növényekben lévő táplálkozásgátló anyagok (antifeedant) szabályozzák, nem pedig a táplálkozást serkentő (phagostimulant) anyagok. Eredményeit nem rejtette véka alá, hanem a szakterülete vezető nemzetközi és hazai folyóirataiban publikálta. A sikerekhez azonban rögzös út vezetett. Sok időre, küzdelemre, kristálytisza érvelésekkel megírt cikkek sorozatára volt szükség ahhoz, hogy eredményei lassan-lassan elfogadásra kerüljenek. Az egykor „eretneknek” számító tanok egy része mára már polgárjogot nyert, de még mindig vannak olyanok, amelyek szunnyadnak. Nem lelt értő fülekre a kutatási pályázati rendszer visszáságaira intő cikke sem, mely a Magyar Tudomány hasábjain jelent meg. Derűs optimizmusa átsegítette a nehézségeken. Nekünk is azt üzeni, hogy bátran haladjunk előre az utunkon. Az általa alapított Jermy Tibor-díj az MTA gondozásában évről-évre továbbra is segíti a tehetséges fiatal biológus-zoológus-növényvédős kutatókat, akik az elméleti és alkalmazott zoológia területén végzik kutatómunkájukat.

Szöcs Gábor, HUN-REN, ATK, Növényvédelmi Intézet, szocs.gabor@atk.hu

Beszámoló a 12. Európai Rovartani Kongresszusról. 2023-ban tizenkettedik alkalommal került sor az Európai Rovartani Kongresszusra (European Congress of Entomology). Az eseményre 45 évvel az első Európai Rovartani Kongresszus után került sor, 60 országból több mint 900 résztvevő vett részt a szakmai találkozón. Az előadásokat 17 tematikus szimpóziumba csoportosították, a résztvevők több mint 380 poszterrel regisztráltak az eseményre. A prezentációk mellett három különböző workshop is rendelkezésre állt az érdeklődők számára. A konferencia egyik különlegessége volt, hogy a szervezők spontán kezdeményezésként teret adtak rovartanai társaságok találkozájának, így mód nyílt arra, hogy az egyes országok társaságai bemutathassák tevékenységeiket egymásnak. A kezdeményezésnek remélhetőleg lesz folytatása a jövőben. Az előadásban rövid betekintést szeretnék nyújtani a konferencia programjába, eseményeibe. A konferencián való részvételmet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) FK 134744 számú pályázata támogatta.

Koczor Sándor, HUN-REN ATK Növényvédelmi Intézet, Kémiai Ökológiai Osztály

A Magyar Rovartani Társaság I. Konferenciája

Társaságunk nagy fába vágta a fejszét, amikor a több, mint negyven éven át évente megrendezett, de két éve megszakadt Magyar Rovarászati Napok helyett 2024-ben egy szélesebb körű, elsősorban a szakmát célzó tudományos konferenciát álmódott meg. Mivel az online Debreceni Alkalmazott Rovartani Konferencián kívül nem rendeznek Magyarországon kifejezetten rovarattal, ráadásul annak minden ágával egyszerre foglalkozó szakmai rendezvényt, joggal remélhettük, hogy nagy lesz az érdeklődés, és hatalmas örömünkre így is lett. Bár viszonylag későn és szűkös határidőkkel hirdettük meg az eseményt, így is 98-an regisztráltak előre, melyből végül 69 résztvevő jelent meg. 21 előadás hangzott el és 7 posztert tekinthettek meg az érdeklődők. Hogy mennyire sikerült felkeltenünk a szakma érdeklődését, az abból is kiderült, hogy az ország számos intézményéből érkeztek hozzánk résztvevők, sokan még csak nem is tagjai társaságunknak, vagy egyáltalán a hagyományos értelemben vett rovarász közösségnek. Így megvalósulhatott az előadások nyújtotta szakmai ismeretbővítés mellett a konferencia és társaságunk egyik legfontosabb feladata, hogy összekösse és közös gyümölcsöző munkára serkentsen hazánk rovarászeit.

A Magyar Természettudományi Múzeum jóvoltából nem csak szakmailag, de külsőségekben is színvonalat tudtunk adni a rendezvénynek azáltal, hogy a Semsey Andor díszteremben tarthattuk az előadásokat és egy emeleti kiállítótérben rendezhettük be a poszterszekciót, valamint a kávézót. A résztvevőknek továbbá egy ajándék logózott jegyzetfüzettel is kedveskedtünk.



foto: Haltrich Attila

Az előadások rendben zajlottak, mindenkinek be kellett tartania az előírt időkeretet (10+5 perc), de így is késő délután volt már, mire az esemény véget ért. A levezető elnökök konyhai óra csipogásával figyelmeztették az előadókat, ha letelt a 10 perc, így azok eldönthették, hogy hagynak-e öt percet kérdésekre, hozzászólásokra, vagy kitöltik a teljes időkeretet, megbeszélésre már nem hagyva időt.

Ha valaki rákattint a megfelelő linkre és végigolvassa a konferencia programját, láthatja, hogy az előadások témája igen változatos volt: szó esett feromonokról, növényvédelmi előrejelzésről, inváziós rovarokról a magyar erdőkben stb. Az előadások többsége, mint ahogy ez várható volt, faunisztikai témájú, de volt szó biodiverzitás-kutatásról az MTM-ben, globális biodiverzitás-csökkenésről, és beporzó rovarokról is elhangzott két előadás.



Dr. Kutasi Csaba, az MTM Bakonyi Természettudományi Múzeum igazgatója előadást tart a Tihanyi-félsziget rovarairól.

Az előadások változatos ágazatait és témáit képviselték a rovarannak, és szekciók nélkül, keverve követték egymást. Így talán többen ismerkedtek meg olyan témákkal is, melyeket egy kategorizált programból válogatva nem feltétlenül hallgattak volna meg. Az viszont tény, hogy a 21 előadás, hiába voltak érdekesek és csak maximum 15 percesek, igencsak kifárasztotta a nap végére hallgatóságot. Talán legközelebb kevesebb, vagy, ha akkora az érdeklődés, akkor osztott programot szervezünk. Pár más aspektussal együtt ez is még gyermekbetegsége volt ennek a konferenciának, de összességében úgy láttuk, hogy a résztvevők elégedettek voltak a rendezvénnyel, és mi, szervezők is sikernek könyveltük el ezt a napot. Hálásak vagyunk a kedves hallgatóságnak és az elődóknak, hogy megtiszteltek minket a jelenlétükkel, és azon leszünk, hogy jövőre egy még színvonalasabb konferenciával ajándékozzuk meg a magyar rovarász közösséget.

A konferencia absztraktkötete letölthető az alábbi címről:

<https://www.rovartani.hu/a-magyar-rovartani-tarsasag-i-konferenciaja/>

A rendezvényről készült fotók pedig innen érhetőek el:

<https://www.rovartani.hu/2025/01/19/beszamolo-az-mrt-i-rovartani-konferenciajarol/>

Sajtó- és blogfigyelő

Zúgott egy grazi nő füle, kiderült, hogy egy hangya mászkált benne.

Egy meglehetősen ritka orvosi esetről közölt beszámolót a *Diagnostics* című osztrák szaklap. A kórházba kivizsgálásra jelentkező 42 éves páciens perforált (lyukas) dobhártyáján keresztül egy kis méretű élő hangyának sikerült bejutnia a középfülbe. Az állatot csak endoszkópos műtéttel sikerült eltávolítani onnan, mivel a kezdeti próbálkozások nem vezettek eredményre. A külső füljáratba került idegen testek között gyakoriak a rovarok (10–50%), de hogy eljussanak a középfülbe, az már nagyon ritka.

A hír számunkra még azért is érdekes, mivel magyar nemzetiségű orvos is van a tanulmány szerzői között (Kiss Péter), a szaklap honlapjára pedig azért érdemes ráklikkelni, mivel fotókat is közöl az esetről.

<https://www.mdpi.com/2075-4418/14/22/2530>

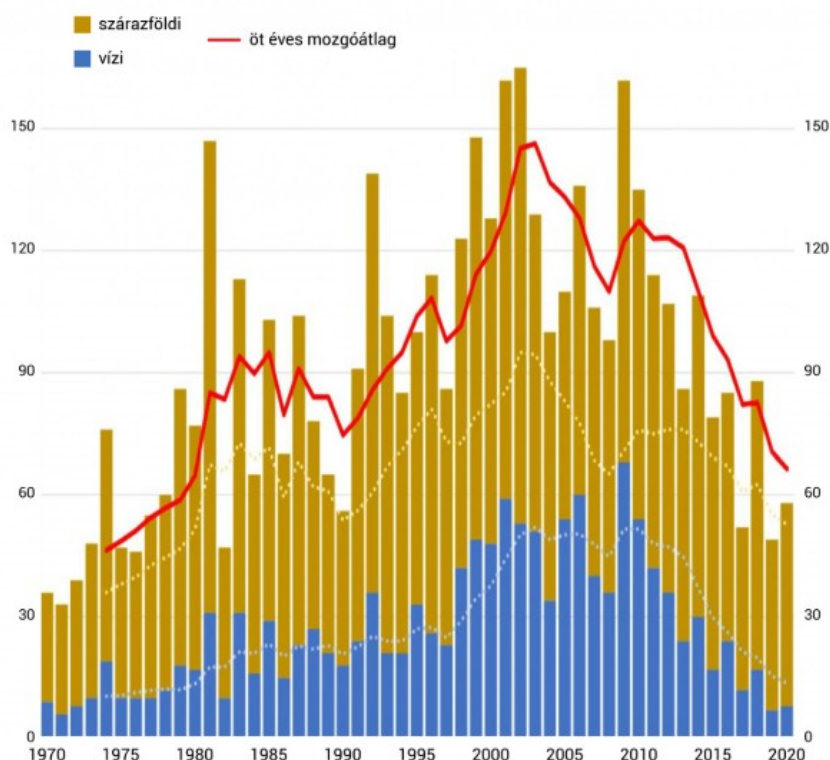
<https://telex.hu/kulfold/2024/11/29/hangya-graz-tinnitus-kozepful>

HA

A kihalófélben lévő állatokkal együtt lassan a taxonómusok is kihalnak, pedig most volna rájuk szükség igazán. Az Első Magyar Zootaxonomiai Konferencia kapcsán nyilatkozott a lapnak Páll-Gergely Barna, az Agrártudományi Kutatóközpont Növényvédelmi Intézetének tudományos főmunkatársa, a konferencia egyik fő szervezője. Megjegyzi, hogy a taxonómia és a faunisztika rohamos leértékelődése annak fényében még aggasztóbb, hogy a „legelfogadottabb becslés alapján a Földön jelenleg élő nagyjából 8,7 millió állatfajból 2 milliót ismerünk mindössze”.

Egyik fő megállapítása, hogy a közel 36 ezer Magyarországról eddig kimutatott állatfaj mintegy 43 százaléka, több, mint 15 ezer fajhoz jelenleg nincs szakember, tehát a meghatározásukhoz szükséges tudás, ha volt is, mára kihalt. További 34 százalékhöz pedig egy vagy két szakember ért, akik sok esetben nyugdíjasok. Megállapítható, hogy „1970-től nagyjából 2010-ig a gerinctelen állatfajok elterjedési adatait közlő publikációk száma növekedett, azonban 2010 óta annyira lecsökkent, hogy szinte elértük az 1970-ben látott számokat. Nem túlzás tehát határozási krízisről beszélni.”

A faunisztikai publikációk számának változása Magyarországon (1970–2020, darab)



Forrás: Páll-Gergely et al.

A taxonómiai és faunisztikai szemléletű egyetemi oktatók száma is nagyon visszaszorult a magyar felsőoktatásban az elmúlt egy-két évtizedben, amely ahhoz is vezetett, hogy egyre kevesebb biológus hallgató mélyül el egy-egy állatcsoport ismeretében taxonómiai alapossággal, tanulja meg határozni azt és válik a csoport specialistájává.

<https://qubit.hu/2024/11/27/a-kihalofelben-levo-allatokkal-egyutt-lassan-a-taxonomusok-is-kihalnak-pedig-most-volna-rajuk-szukseg-igazan>

HA

Vigyázzon, nehogy lepisilje egy kabóca! A tanulmány szerzői azt a jelenséget vizsgálják, hogy



***Fidicinoides* sp. kabóca, amivel a kísérleteket végezték.**

Kép forrása:

<https://www.insetologia.com.br/2021/10/cigarra-fidicinoides-em-minas-gerais.html>

mégis hogyan tudnak egyes énekeskabóca-fajok hatalmas sugárban vizelni. A vizsgált kabócák fák nedveivel (egész pontosan xilémmel) táplálkoznak, amiből testsúlyuk háromszázszorosát is képesek elfogyasztani egy nap, amire szükségük is van, hiszen a 95 százalékból álló nedvből kell kinyerniük minden tápanyagot.

A titok nyitja, hogy a kabócáknak nemcsak a testük apró, de a végbélnyílásuk átmérője is csupán 350 mikrométer, vagyis 0,35 milliméter. Ezen a lyukon azonban képesek akkora erővel kipréselni a folyadékot, hogy az egészen hasonló sugárban távozik, mint egy nagy emlősből vagy akár egy emberből.

A kutatás szerint a kabócák úgy tudják előidézni a sugarat, hogy méretüknek köszönhetően – ami más rovarokéhoz képest hatalmas – nagyon könnyen tudnak nyomást kifejteni a szervezetükben, és ezzel a módszerrel gyorsan tudnak megszabadulni a felesleges víztől is.

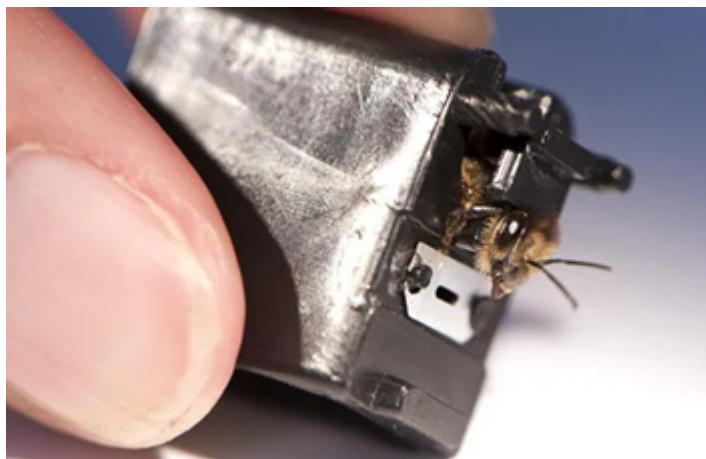
A tanulmány szerzői szerint a kutatás eredményei nemcsak a biológiában, de az áramlástanban, sőt a robotikában is hasznosak lehetnek.

<https://telex.hu/eszkombajn/2024/08/07/kaboca-vizeles-tanulmany>

<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.2317878121#sec-1>

HA

A méhek nemcsak mézkészítésben, de bombakeresésben is remekelnek. Már közel 20 éve vé-



Kép forrása: <https://www.telegraph.co.uk/technology/picture-galleries/6243071/Sniffer-honey-bees-trained-to-detect-bombs.html>

geznek világszerte olyan kísérleteket, melyek során a kutyákhoz, óriáspatkányokhoz vagy szarvasgombakereső disznókhoz hasonlóan rovarokat, pontosabban mézelő méheket és parazitoid darazsakat tanítanak be különböző illatok jelzésére.

Néhány másodpercre kiteszik a méheket a szagnak, mondjuk a TNT robbanóanyagának szagának, és ezzel egyidejűleg cukorszirup jutalmat kapnak. Négy vagy öt alkalom után a méhek a szagot a jutalommal társítják, majd a szagingerek hatására kinyújtják a nyelvüket (szájszervüket).

A nőstény dolgozó méheket apró méhtartókban helyezik egy külön erre a célra kifejlesztett kézi porszívóhoz hason-

latos szerkezetbe, ahol egy kis ventilátor beszívja a levegőt. Améhek reagálnak a robbanóanyag jelenlétére, kinyújtják a nyelvüket és megtörik egy optikai érzékelő sugarát.

A robbanóanyagokon kívül a tudósok képesek voltak megtanítani a méheket az élelmiszerek minőségének észlelésére, például a gyümölcsromlás nagyon korai szakaszaiban észlelhető bomlásszagokra vagy hamisított termékekre. Az előzetes vizsgálatok kimutatták, hogy a rovarokat meg lehet tanítani arra, hogy felvegyék a kulcsfontosságú kémiai markereket olyan betegségek diagnosztizálására, mint a tuberkulózis. A méhek a szárazrothadást okozó gomba által kibocsátott szagot is érzékelik, mivel az lebontja a fát, és így figyelmeztethetik az épületgépészeket jóval azelőtt hogy a gerendák összeomlanának. A mézelő méhek az elmúlt években hatékony bioakkumulációs és biomonitorozó állatokká váltak

<https://telex.hu/eszkombajn/2025/01/08/bombakereso-mehék>

Videón is megtekinthető a folyamat:

<https://www.youtube.com/watch?v=CFkoTVJMsDU&t=10s>

HA



**MNM KK MTM Mátra
Múzeuma**

**Kovács Tibor MNM KK
MTM Mátra Múzeuma
Blog**

„Kedves Mindenki!

Mellékelek egy blogot egy ritka álkérészfajunkról, nem gyakran lehet vele találkozni...

https://mtmmm.blog.hu/2024/07/22/vigyazat_dol_a_fa_avagy_az_arnyekolo_allomany_hianyanak_hatasa_az_alkereszekre

És akik nem FB-használók (pl. én:) egy link, a korábban a Balkán útról küldött fotókhoz itt egy kis ismertető szöveg is olvasható:

<https://www.facebook.com/mttmuzeum/posts/pfbid036SMQ46f9tgEuhee6LFRP5HUD3JBiNG6Wu6ykR99TecyRLaJYFDYPDthWvGroTUY2l>

Minden jókat! Tibi”

Szerintem az erdők védelme kiemelt fontosságú, a mellékelt petíciót már több mint 8100 írták alá, de ugye tudjuk hogy ez sajnos igencsak kevés...

„Kedves Mindenki!

Aki követi blogtevékenységem, tudhatja, hogy az erdők és élőviláguk megmaradása érdekében már többször emeltem szót. Most egy, a hazai erdők védelmében indított megmozdulásra hívnám fel a figyelmeteket, a 8 perces videó megnézését ajánlom, optimista!

<https://szabad.ahang.hu/petitions/erdoszeretet-eletigen-allitsuk-le-egyutt-az-erdopusztitast-magyarorszagon>

Én kb. 35 éve látom a természet pusztulását, tisztában vagyok a hazai helyzettel, ami sajnos nagyon elszomorító, de talán változhat!

Kellemes hétvégét! Tibi”

Rövid Hírek

Az *Odontepyris erucarum* (Szelényi, 1958) magyarországi előfordulása és lelőhelyei (Hymenoptera: Bethyridae)

Szelényi Gusztáv 1958-ban Magyarországról írta le ezt a meglehetősen ritka, de nagyon szép küllemű bogárölődarazsat *Parasierola erucarum* néven. A négy hazai alcsalád közül a Bethylinae alcsalád képviselője.

Elterjedése:

Az *Odontepyris* genusz fajai csak az Óvilágból és Ausztráliából ismertek. Eddig mintegy 45 fajt írtak le világszerte. 1997-ben Mamoru Terayama négy új fajt írt le Tajvanról és Koreából. Alig kutatott fajcsoportról van szó, így további, eddig ismeretlen fajok előkerülése várható, főleg a trópusokról és szubtrópusokról.

Fajsza tekintetében Kína az első, több mint tíz fajjal. India és Kambodzsa követi, hat-hat fajjal. Srí Lankáról öt fajt, Ausztráliából négyet, Madagaszkárról négyet, Tajvanról hármat, Dél-Afrikából három fajt ismerünk. Előfordulnak Japánban és Indonéziában is.

Közép-Európából két fajról tudunk: Az *O. moldavicus*-t csak Moldáviában találták meg. Hím és nőstény egyedeit Nagy G. Károly bagolylepke-bábokból nevelte ki (1976).

Az *O. erucarum*-t egészen a közelmúltig csak Magyarországról és Romániából ismertük. Románia északi részén egyetlen nőstény példány alapján azonosították, melyet fűhálózással gyűjtöttek (1968). Az újabb faunisztikai kutatások nyomán több kelet-európai országból is ismertté vált. Megtalálták Bulgáriában (2001), Szlovákiában (2007), és Oroszországban (2008, 2011, 2013). A Közel-Keleten egyedül Iránban gyűjtötték, 2015 júniusában egy hím és egy nőstény példányt.

Szelényi Gusztáv 1954-ben Budapestről északra, Pomázon, Dolinapusztán, egy cseresznyefáról begyűjtött, parazitált lepkehernyóból nevelt ki 12 nőstényt és két hím példányt. A darázs zöldes színű lárvái ektoparazita módon élnek, vagyis nem fúrják be magukat a gazdaállat testébe. A vizsgált egyedek néhány napon belül kikeltek a petékből. Miután a lepkehernyót elfogyasztották, barnásszínű gubót szöttek maguknak. A kifejlett darázsok 1954. július 28-án keltek ki. A nőstények 5.99 mm hosszúak, míg a hímek csak 4.48 mm-esek voltak.

Hazánkban hosszú ideig csak ez a 14 példány volt ismert. A faj leírása óta eltelt több mint 66 esztendő óta sem gyűjtési adat, sem publikáció nem jelent meg róla. A Szelényi Gusztáv által említett 12 nőstényt és 2 hím példányt a Magyar Természettudományi Múzeumban, a Hártyászárnyúak gyűjteményének anyagában nem találtam meg.

K. I. Fadeev 2017-ben megjelent dolgozatában az első oroszországi gyűjtési adat a következő: Samara tartományban, a Zhiguli Természetvédelmi Területen, 1948. július 24-én, A. Chistovskiy



Fotó: Sipos Bárok Botond

A szerző által begyűjtött *Odontepyris erucarum* nőstény.

gyűjtötte az első nőtény példányt. Szelényi Gusztáv tíz évvel később Magyarországról írta le ezt a bogárölő darazsat, mint a tudományra nézve új fajt.

Legfőbb jellemvonásai:

A darázs egész teste fekete. A fej felülről lapított, felülete mélyen pontozott, a potroh sima, ragyogó. A rágók háromfogúak és előre néznek. A csáptőizek és a combok feketék. A csápízek, valamint a lábszárak, a csípők, és a lábfejek vörösesek. A hímek csápízei felül feketés színűek.

A szárnyerezet meglehetősen redukált, az elülső szárnyakon összesen négy zárt sejtet találunk. Feltűnő határozóbélyeg az apró, négyszög alakú korongsejt, amely a közép- és középalatti sejt mellett található. A bogárölő darazsakra jellemzően a sugarsejt nyitott.

A fejpajzs háromszögletűen előre áll. A szemek kétszer olyan hosszúak, mint amilyen szélesek.

A hazai bogárölődarazsaink átlagos mérete 2–4 mm körüli, ezért ez a faj a maga 6 mm-es testhosszával a családjában valóságos óriásnak számít.



Fotó: Elena Regina

***Odontepyris erucarus* (Szelényi, 1958) hím.**

Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Odontepyris_erucarus (CC BY-SA 4.0)

Előfordulása:

Májustól egészen novemberig találkozhatunk vele. Tapasztalatom szerint legnagyobb eséllyel augusztusban gyűjthetjük, ezt követi július.

Előfordulási helyei, ahol eddig észleltem a fajt: ecetfa virágzata, őszibarackfa mézharmatos levelei, tölgyfák levelei, gyertyán levelei, járda és falak repedései, kiszáradt tuja levelei. Kedvelik az édes mézharmatot.

Engem egy példány szúrt meg, amely rövid ideig tartó, de elég heves fájdalmat okozott.

Viselkedésükre, mozgásukra jellemző, hogy nagyon gyorsak. A legkisebb veszély észlelésekor minden lehetőséget megragadnak az azonnali menekülésre. A lepkehálón a legapróbb szakadást is rögtön megtalálják, hogy „kámforra váljanak”. Mintha tökéletesen tudatában lennének annak a ténynek, hogy ők valóban a darazsak „fehér hollói”!

Emlékeim között őrizgetem azt a szép júniusi napot, amikor 24 évvel ezelőtt az első példányt észrevettem egy Duna partján álló, vén fűzfa szürke törzsén. A fűzek kergét több cm mély, hosszanti barázdák teszik változatossá. A darazsat észrevéve azonnal rácsaptam hálómra a menekülőre. Az ilyenkor szokásos „vadászláz” minden jele megmutatkozott rajtam: erős szívdobogás, némi remegés, hogy vajon sikerül-e a zsákmány begyűjtése? Mindezt megkoronázta a kánikulai hőség! A háló alatt éppen csak ki tudtam venni, merre próbál menekülni az ismeretlen darázs. Tudtam, ha egy mély repedésben elbújik, akkor vége a játszmának. Én viszont nyerni

akartam, ezért izgalomban óvatosan rányomtam a hálót az apróságra! Így aztán se előre, se hátra nem tudott mozdulni. Azon gondolkodtam, most vajon hogyan tovább, hogyan gyűjtsem be úgy, hogy ne sérüljön meg, ne szúrjon meg, és ne is szökjön meg? Az első csatát megnyertem, de nem volt könnyű dolgom a fűzfa göcsörtös felületén. Ekkor rövid imát küldtem az Ég felé, s mint mindig, most is meghallgattatásra találtam! Ujjaimmal teljesen körbefogtam a 6 mm-es darazsat, miközben csigalassúsággal egy harang alakú képződményt formáltam a hálóból a rovar felett. Ezt addig tágitottam, míg végre elég nagy lett ahhoz, hogy ebbe a „zsákba” belemásson s alatta össze tudjam szorítani a hálót. Nem kis örömmel nyugtáztam, hogy az akció sikerült! Az üvegbe tételkor is nagyon gyorsnak kellett lennem, mert a ritkaságoknak ez az utolsó lehetőségük a szabadulásra. És ezt ők is nagyon jól tudják! (Jónéhányszor pórul jártam már!) Darazsam azonban már nem menekülhetett, sikerült zsákmányul ejteni. Késő délután lett, mire hazaértem a hosszú rovarász-kirándulásból és nemsokára már nagyító alatt vizsgálhattam az előttem akkor még ismeretlen, gyönyörű bogárolódarazsat!

Saját gyűjtési adataim, melynek során csak nőstény példányokat gyűjtöttem:

(Egy kivételével mindet én gyűjtöttem)

- 1, 2000.VI.10. Foktő és Fajsz közötti Duna parton, fűztörzsön, hálóval. (1 pd.)
- 2-3, 2000.VII.1. Foktő, Foktői mező, bokor levélen. (2 pd.)
- 4, 2000.VIII.29. Foktő, faluközpont, őszibarack levelén, 1 pd. (megszúrt!)
- 5, 2002.VII.30. Foktő, belterület, 1 pd. (leg. K.T.)
- 6, 2002.VIII.23. Foktő, belterület, levéltetves őszibarackfán. (1 pd.)
- 7, 2003.VIII.21. Foktő, belterület, levéltetves őszibarackfán. (1 pd.)
- 8, 2003.VIII.22. Foktő, belterület, őszibarackfán, (1 pd.) (A londoni Natural History Museum-nak ajándékoztam)
- 9-10, 2003.VIII.22. Foktő, belterület, őszibarackfán, (2 pd.) (Az egyik példányt a Magyar Természettudományi Múzeum Hátyáásszárnyúak gyűjteményének ajándékoztam.)
- 11, 2004.V.1. Foktő, patak menti galériaerdő. (1 pd.)
- 12, 2004.VI.26. Foktő, belterület, ecetfa virágán. (1 pd.)
- 13, 2004.IX.12. Foktő, faluközpont, templom falon. (1 pd.)
- 14, 2009.X.23. Foktő, faluközpont, járdarepedésben. (1 pd.)
- 15, 2017.VIII.23. Fajsz, faluközpont, gyertyánfa levelén. (1 pd.)
- 16, 2018.VIII.25. Fajsz, faluközpont, gyertyánfa levelén. (1 pd.)
- 17, 2022.X.8. Fajsz, faluközpont, lépcső repedésben. (1 pd.)
- 18, 2023.VII.1. Fajsz, faluközpont, belterület. (1 pd.)
- 19, 2023.VII.28. Fajsz, faluközpont, belterület, kiszáradt tuja levelén. (1 pd.)

Gazdaállatai:

Lelej és Fadeev 2017-es megfigyelése alapján a gyapottok-bagolylepke (*Helicoverpa armigera*) hernyóját parazitálja. A fénnyiloncafélék (Pyralidae) hernyóiban is élősködnek.

Bulgáriában, laboratóriumi körülmények között csertölgy száradt törzséből bújott elő egy példány, melyben a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*) lárvá előzőleg járatokat rágott. Ugyanezen járatokból a kéreglakó díszmoly (*Epicallima formosella*) imágói is kifejlődtek, így a bolgár kutatók feltételezik, hogy egyik gazdaállata ez a díszmoly faj lehet.

Úgy tűnik, hogy a Duna menti, nedves vidékek ideális életfeltételt biztosítanak ennek a darázsnak. Természetesen elterjedését a gazdaállatok jelenléte és mennyisége határozza meg. További kutatásokkal valószínűleg újabb hazai régiókból lehetne kimutatni. Szerintem a jövőben a megismert gazdaállatok fajsza is nőni fog.

Az egyik begyűjtött darazsat annak idején dr. Móczár László professzornak, legkiválóbb rovarász mentoromnak is megmutattam és elmondtam, hogy szerintem az *Odontepyris* genusz tagja. Még most is fülemben cseng az akkor feltett kérdése: „Ugye, a szárnyereze alapján gondolod *Odontepyris*-nek?”

A szárnyerezet az egyik legbiztosabb határozóbélyeg! Azt hamar kinyomoztam, hogy melyik alcsaládba tartozik, és szerettem volna mihamarabb megtudni a nemzetség és a faj nevét, ami a

beszerzett irodalom alapján később sikerült is. Magyarországon még nem jelent meg határozókönyv a bogárölődarazsokról, és hazai irodalom is alig van róluk.

Köszönetnyilvánítás:

Hálás köszönetemet fejezem ki Sipos Lilla Kinga könyvtári igazgatói szakreferensnek (Miskolci Egyetem) a kitűnő német-magyar fordításért, valamint Vas Zoltánnak, a Magyar Természettudományi Múzeum Hártácsszárnyúak gyűjteménye vezetőjének, dolgozatom szakmai revideálásáért.

Felhasznált és ajánlott irodalom:

Fadeev, K., I. 2017: New data on the distribution of bethylid wasps (Hymenoptera: Bethylidae) in Russia. *Zoological Institute, Russian Academy of Sciences, St. Petersburg, Russia*

Finnamore, A., and Brothers, D. 1993. Family Bethylidae – In: Goulet, H., and Huber, J. T. (eds.): Hymenoptera of the World. An identification guide to families. *Canada Communication Group Publishing, Ottawa*, pp. 133–136.

Georgiev, G., Mirchev, P., and Ljubomirov, T., 2001. *Odontepyris erucarum* (Szelényi) (Hymenoptera: Bethylidae) – A new Species to the fauna of Bulgaria and the Balkans. *Acta Zoologica Bulgarica*, 53 (3): 41–44.

Gordh, G., and Móczár L., 1990. A Catalog of the World Bethylidae. (Hymenoptera: Aculeata) – *Memoirs of the American Entomological Institute*, 46: 1–364.

Macek, J., Strejcek, J., and Straka, J. 2007. Chrysidoidea: Bethylidae, *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae, Supplementum*, 11: 21–40.

Szelényi G., 1958. Über einige durch Zucht erhaltene Scolioniden und Bethyliden (Hymenoptera) *Annales Historico-Naturales Musei Hungarici*, 50: 261–270.

Terayama M., 1997. Four New Species of *Odontepyris* Kieffer from Taiwan and Korea (Hymenoptera: Bethylidae), with a List of the World Species. – *Japanese Journal of Entomology*, 65: 764–772.

Sipos Bábk Botond, Fajsz

Könyvrecenzió, új szakkönyvek

Rózsa Lajos (szerk., 2024): **A fajgazdagság vonzásában. Papp László 1946–2021.** Pars Kiadó, Nagykovácsi.

Nagy várakozás előzte meg ennek a kis kötetnek a megjelenését. A híre előtte járt, és azok is tudtak róla, akik nem szerepeltek benne szerzőként. Már a szerzők sincsenek kevesen, a 192 oldalas (nagyjából A/5 méretű) kötetet 32-en jegyzik, ki rövidebb, ki hosszabb írással. Nagyon különböző szerzőkről van szó, jobbára Laci több és többféle munkahelyén volt kollégái.

Itt mindjárt meg kell állni egy pillanatra. Szabad-e egy megemlékező kötetben vagy itt is *lelacizni* dr. Papp László akademikust, többféle kitüntetés – köztük a Frivaldszky Emlékplakett bronz (1975) és arany (2014) fokozata – birtokosát, de ami ezen túl van, a világ dipterológiájának kiemelkedő tudású és teljesítményű alakját, tudományágak-ban alapozó munkát folytató kutatót? Azt hiszem, ebben a körben megengedhető, hiszen akik ismertük, valamennyi-en így ismertük és szólítottuk a nehezen megközelíthető, de a hozzá fordulókval oldott, közvetlen kapcsolatot tartó kollégát. Voltak nehéz pillanatok a Társaságunkkal való kapcsolatában is, de diákkora (1965) óta tagunk, titkárunk (1975–77), aktív, előremozdító tagtársunk volt, és rengeteget tett a hazai rovarászat nemzetközi beágyazása, kapcsolatainak bővítése érdekében. Elég, ha csak a budapesti Dipterológiai Világkongresszusra, a gödöllői SIEEC-ECE-re és az újra budapesti, a Társaságunk 100 éves jubileumát is ünneplő ECE-re (European Congress of Entomology) gondolunk, amelyek szervezésében döntő, vagy jelentős szerepet vállalt. Idejött a *világ* (nemcsak a dipterológusok, hanem más rovarászok is), és kitűnő külföldi kollégákkal lehetett találkozni kényelmesen, olcsón, itthon. Kijár tehát az kiemelkedő tudósnak a tisztelet – de mégiscsak a *mi Lacinkról* szól ez a kötet. És ezt az is alátámasztja, hogy a sok megemlékezés mindegyike személyes, mindenkiről kiderül, hogy nemcsak a kiemelkedő kutató egyéniséget, hanem a barátot, a közvetlen munkatársat, segítőt is látta benne.

Egy szerző nekem nagyon hiányzik belőle, ez pedig az egyik közvetlen munkatársa, Darvas Béla, aki nagy életinterjút is készített vele, ami a neten elérhető (www.bdarvas.hu/portre/idn3503).

A kötet elején az életút vázlata és saját rövid szakmai önéletrajza is segít, hogy a sok személyes történetet és méltatást elhelyezzük a pályáíven. A megemlékezések sorát – nem is akármilyen – diáktársaké kezdi, ketten később akadémikus társai is lettek. Heten írtunk múzeumi, állattári rovarászok, ketten az Állatorvostudományi Egyetemről, kilencen tanítványok (akik közül négyen dolgoztak a Magyar Természettudományi Múzeumban is), hatan az MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoportból (egy időben valamennyien a Ludoviceum tetőterében dolgoztak),



és ketten külföldi legyészek, akik szintén Lacinak szólították. Majer József terepi találkozásukat említi fel, Izsák János a dipterológiai kollekciók statisztikai elemzéséről ír, Gallé László pedig a Magyar Ökológusok Tudományos Egyesületének katalizátoráról emlékezik meg. A fejezetenkénti felsorolás és ez a három téma azért lett így kiemelve, mert rámutatnak ennek a kiemelkedő életútnak jellemző momentumaira: a tudást szomjazó fiatalkorra, szorgalmas terepi munkára, a gyűjteményfejlesztésre, az úttörő kutatásokra, az újnak, szükségesnek alapítására, a szakmai kooperációra.



Egy sokak számára új arca a könyvből: Papp László a futballista. Rovarász társainkkal alapította a TTM FC-t. A képen a felső sorban balról Matskási István, Mahunka Dénes, Vojnits andrás, ?, Papp László, alul Mahunka Sándor és Vásárhelyi Tamás látható, a képről hiányzik Bakonyi Gábor.

Azt kell mondanom, a kötet számomra letehetetlen volt. Nemcsak a néhány szobányira dolgozó Laci került hozzám közelebb, hanem Papp László akadémikus alakja is árnyaltabban, gazdagabban bontakozott ki belőle, és megannyi emlék, köztük nem kevés méltán tudománytörténeti értékű esemény, folyamat elevenedett fel. Akárhonnan nézzük, korának zoológiáját meghatározó személyiségről olvashatunk a kötetben – és egy kicsit magunkról is.

Advent idején írom ezeket a sorokat, közeleg a karácsony, és már évek óta fájó űr a Légy-gyűjteményben tartott, egyre népesebb, egyre bővülő szakmai köröket összehozó karácsonyi délelőttök elmaradása. Ezeknek középpontja volt ő. Többen is így emlékeztünk a családi eseményre és Rá.

Vásárhelyi Tamás



Ronkay Gábor, Ronkay László és Varga Zoltán:
Magyarország Nagylepkéi harmadik, revideált kiadása.

A könyv a *Fibigeriana Supplement* sorozat negyedik köteteként, most már A4 formátumban is elkészült, 318 oldalon, 83 színes táblával.

Az alábbi linkeken további ábrák tekinthetők meg a könyvből, valamint információt találunk arról, hogy mennyiért és hogyan lehet beszerezni.

<https://www.nhbs.com/fibigeriana-supplement-volume-4-macrolepidoptera-of-hungary-magyarország-nagylepkei-book>

<http://www.heterocera.net/webshop>

László Rákosy: **A field guide to the butterflies of Romania**

Kiadó: Pelagic Publishing, 2024 december, puhakötésű, angolnyelvű, 22×14 cm, ISBN 9781784274771

Románia minden nappalilepkéjét – több mint 200 fajt – bemutatja ez a terepen is jól használható lepkehatározó, ahol mindegyik fajnál ismertetik a szerzők a taxonómiára, azonosításra, élőhelyre, biológiára, megőrzésre és elterjedésre vonatkozó információkat. Egy vonzó, praktikus és könnyen hordozható határozó, amely nemcsak segít azonosítani a romániai lepkefajokat, hanem arra is ösztönzi az olvasót, hogy még jobban értékelje és védje őket.

<https://www.bokklubben.no/ville-dyr-insekter-sommerfugler-og-edderkopper/field-guide-to-the-butterflies-of-romania-laszlo-rakosy/produkt.do?produktId=120390191>

